

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 340.15+340.12

doi: <https://doi.org/10.33270/03202601.7>

Костицький М. В. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Психологічні погляди Піфагора

*Метою статті є спроба відновити належне місце психологічного вчення Піфагора в історії психології. У цьому контексті автор уточнює витoki психології, досліджуючи науковий спадок Піфагора – першого європейського мислителя, філософа, ученого, творця універсальної системи знань, де вперше було представлено і психологію. **Методологією дослідження** є заперечення автором «пірамідальності» методик наукового дослідження є науковець. Крім того, автор під час написання статті використав логічну методологію, а також метод герменевтики й історичний метод. Представлений матеріал вирізняється **науковою новизною**, оскільки в історії психології постать цього мислителя здебільшого оминають увагою. Згадок про Піфагора майже немає. **Висновки.** Відомості про творчу спадщину Піфагора суперечливі. Іноді стверджують, що він нічого не писав, в інших джерелах зазначено, що Піфагор написав три, шість, вісімнадцять трактатів. Однак фактом є те, що в усіх переліках його творів зазначено трактат «Про душу», текст якого до нас дійшов. Аналіз цього трактату дає підстави вважати Піфагора першовідкривачем психології та її місця в системі наук. Очевидно, що в низці інших питань Платон, Арістотель, Емпедокл, Демокріт та інші античні мислителі творчо використали спадщину Піфагора, зокрема й ту її частину, яка стосується психології.*

Ключові слова: психологія; душа; відчуття; мислення; свідомість; психіка.

Вступ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в науковому пізнанні світу відбуваються неабиякі зміни. Якщо в останній чверті минулого століття вчені-гумантарії, серед яких і психологи, вважали, що ХХІ ст. буде «століттям психології», то завдяки дослідженням фізиків-теоретиків (Каку, 2012; Hawking, 2018) і розвитку комп'ютерних технологій було визначено першочергову проблему в науковому пізнанні – універсальний його характер й отримання цілісного, синтетичного знання завдяки інтеграції філософії, науки, культури, релігії. Психологія відіграє надзвичайно важливу роль, проте ХХІ століття стає часом всезагального синтезу пізнання та отриманого знання.

Показовим є те, що такий універсалізм вже панував 2,5 тис. років тому завдяки діяльності філософа, мислителя і мудреця Піфагора (Michell, 2011). Щоб краще зрозуміти сьогоднішній синтез, слід з'ясувати, як виглядав він у Піфагора.

Мета і завдання дослідження

Метою і завданнями дослідження є з'ясування та висвітлення психологічних поглядів Піфагора в його універсалістській, цілісній світоглядній системі. Піфагор – фундатор і перший європейський вчений, філософ, мислитель, який започаткував кілька десятків наук, зокрема, математику, фізику, астрономію, музикознавство, філософію, етику, державознавство, психологію тощо. Звісно,

психологія як самостійна наука виокремилася лише в ХІХ столітті. Тобто через 24 століття після Піфагора. Проте цей мислитель заклав основи психології (Hergenhahn, 2009). З поправкою на зазначену часову відстань та з огляду на тодішні соціальні культурологічні, релігійні, політичні обставини (наскільки ми можемо проникнути своїм поглядом в глибину віків), питання психології нерозривно пов'язані в той час з питаннями релігійними та філософськими (у Піфагора – ще й з езотеричними (Murphy, 1967). Тому цей мислитель, як і його наступники, послідовники й учні психіку нерозривно пов'язували з душею, яку трактували по-різному (Luchte, 2009).

Виклад основного матеріалу

Відтоді, як жив і творив Піфагор, минуло кілька тисяч років. В історії філософії, науки та психології це майже забута постать. І вітчизняні, й іноземні історики психології або зовсім не згадують Піфагора, або присвячують йому кілька рядків. І це попри те, що Платон, Арістотель, Демокріт та інші мислителі хоча й не були піфагорійцями, чимало запозичили в Піфагора (Malone, 2009; Ferrari, 2010).

Піфагора по праву слід вважати родоначальником європейської філософії, математики, психології, астрономії, фізики, мистецтва, теорії музики, етики, права, теорії державного управління, теології, астрономії, езотерики. Він першим в історії організував

школу як навчальний заклад, сформував основи навчання та виховання, створив піфагорійську общину як праобраз комуни, де її члени жили спільним життям зі спільним майном, спільно працювали й навчалися все життя. Світоглядну систему Піфагора вважають універсальною, оскільки немає жодної сфери суспільного, духовного, наукового та практичного життя, до якої «не доходили б руки» (і розум) Піфагора (Brumbaugh, 1952; Halapsis, 2016; Lipov, 2018).

Мислитель народився в VI ст. до н.е. Наводять різні роки народження філософа: 570, 576, 580 роки до н.е., а також різні місця – у Фінікії, на о. Самос (в Егейському морі (Греція), у м. Регія (в Італії)). Згідно з традицією, яка панувала в Стародавній Греції (Елладі), найталановитіші юнаки прямували з континентальної Греції чи з островів на навчання в Єгипет, Фінікію, Месопотамію. Такий вишкіл пройшли Солон, Фалес, Піфагор, Платон та ін. Щоправда, Піфагор почав наукові мандри з ознайомлення із вченням мілетців (Мала Азія), потім навчався у фінікійських, єгипетських, халдейських, вавилонських жерців. Він познайомився з пророком Заратуштрою (Зороастром) та зороастрійським ученням у Персії (Pifagor, 2001), мудрістю брахманів в Індії, де він був відомий під іменем Яваначарья, що означає «іонійський вчитель» (Blavatskaia, 1994). Цей процес тривав три десятиліття і лише у віці 50 років (за іншими даними – у 46) Піфагор повернувся на батьківщину на о. Самос і невдовзі перебрався у Велику Грецію (колонія на території Італії) у м. Кротон, де прожив кілька десятиліть. Тут він організував свою школу та «піфагорійську общину», у якій ретельно підбирав учнів та членів общини (Laertskiy, 1979). Так, навчання в школі було оригінальним і специфічним. Перші три роки кандидат проходив випробування, після цього наставав 5-річний термін мовчання та слухання лекцій вчителя із-за ширми. Лише після цього учня допускали до лекцій Піфагора. Кротонський період життя мислителя тривав не менше ніж три десятиліття. Унаслідок змови Кілона (одного з можновладців у Полісі) піфагорійську общину було знищено, піфагорійців переслідували. Але ще впродовж двох століть піфагорійське вчення передавали в Елладі та Римі. Головні причини несприйняття мудреця та його вчення полягали в:

– неготовності еллінського соціуму до такого високого рівня вчення Піфагора й вимог до тих, хто мав би його освоїти;

– прихильності Піфагора до аристократичної форми правління (державами, на його думку, мали би правити «аристократи духу», інтелектуали);

– тій обставині, за якою зрівняльна демократія в полісах Еллади культивувала середняків, «сіряків», які мали бути «як усі»; тому еліта,

вихована й навчена Піфагором, не могла бути сприйнята.

Універсальне вчення не сприйняли сучасники через складність, багатоманітність, заздрощі, погорду й егоїзм. Попри те, що Геракліт, Платон, Арістотель, Демокріт використовували творчу спадщину Піфагора, вони часто критикували його й іноді перекручували міркування мислителя. Так, Арістотель у «Метафізиці» пише, що піфагорійці бачачи в тілах, які сприймаються чуттєво, чимало властивостей, які є в числах, називали речі числами, але не такими, які існують окремо, а такими, з яких речі складаються (Aristotel, 1976). Хоча після Арістотеля таке твердження прийшло й до наших днів (так пишуть навіть автори сучасних підручників і посібників), однак були такі, хто культивував схожі вигадки за часів Піфагора. Його учениця, філософ і дружина Теано в трактаті «Про благочестя» стверджувала, що чимало еллінів думають, начебто Піфагор говорив, що все народжується з числа. Але це викликає здивування: як те, що навіть не існує, мислиться таким, що щось народжує. Він вважав, що все виникає не з числа, а відповідно до числа, так як числом можна визначити характеристики речі (Lebedev, 1989).

Попри ці особливості піфагорійського універсального вчення, єдності теорії і практики, нас цікавлять питання психології у вченні Піфагора. Звичайно, ці питання не було виокремлено в розділ чи книгу, вони нерозривно пов'язані з іншими (слід згадати, що першу диференціацію наукового знання здійснив Арістотель через два століття, а остаточно – у XVII ст. Рене де Карт). Психологія в античні часи нерозривно пов'язувалася з душею. Зрештою, назва науки, яка існує донині, є «психологія» (з гр. *ψύχη* – душа, *λόγος* – слово, вчення). На думку Піфагора, душа є уламком (частиною) ефіру; на відміну від тіла, вона безсмертна: розумне – безсмертне, решта – смертне. Оскільки те, від чого відкололася душа (ефір), безсмертне, то й душа теж безсмертна. Перехід душі з неба через атмосферу на землю вчиняється по волі Урана – бога Неба. Від нього, а також від інших богів, титанів і даймонів люди на певний час отримують нетлінну й безсмертну душу. Душа або втілюється в людину під час народження, або безтілесні душі перебувають у стані очікування, коли наступить момент утілення. Після народження людини душа прив'язана до тіла людини аж до смерті. У душі є її власна сила, досконала енергія розуму та слова (*λόγος*). Душа, що покинула тіло, може блукати й виглядати, як тіло (привид). Довколишнє середовище переповнене душами. Люди їх вважають даймонами; це вони посилають людям сни, хвороби, символи, видужання. Найважливішим у земному житті є

спрямувати душу до добра чи зла. І люди є щасливі тоді, коли душа стає доброю.

Душа в людському тілі, за Піфагором, розміщується від серця до головного мозку. Емоції містяться в серці, а свідомість й інтелект – у мозку. Тілесні відчуття є «краплями» від емоцій, свідомості й інтелекту. Думки є вітрами душі. Душа насичується кров'ю, а тому вени й артерії є її оковами. Коли ж вона перемаже їх і залишиться наодинці з собою, досягне спокою, то оковами її стають учинки й думки (Pifagor, 2001).

Питання, порушені Піфагором, не до кінця вирішені і в наш час. Ні медики, ні психологи не можуть відповісти на питання, коли у внутрішньоутробному періоді розвитку людини в неї з'являється усвідомлення та самоусвідомлення. Топографія розташування душі (психіки), її анатомія за Піфагором має механічний характер. Однак слід мати на увазі, що й досі немає відповіді на запитання: а де міститься людська душа, психіка, розум, мислення тощо.

У наш час поширеними стали наукові гіпотези про те, що людський мозок не є носієм психічного, розуму, свідомості, а є простим ретранслятором, комутатором між «вищою сферою», «ноосферою» чи Абсолютом і людським тілом. Упродовж історії неодноразовими були спроби поставити психічне поза людиною, як бачимо, і сьогодні такі ідеї знову стають актуальними.

Душа, чи психіка, за Піфагором, має декілька частин: усвідомлюючу, безсвідому, еротичну частину, тіні й личини. Будь-яка душа має і божественну частину, завдяки якій виникає спільність душ, зв'язок із друзями й поєднання з божеством. Душа має монадичну, ноїчну, чоловічу частину й діадичну, несвідому, жіночу, пристрасну, чуттєву, прив'язану до тілесного і матеріального. Обидві ці частини злиті у вселенській любові. Нус і сутність душі Піфагор визначав як одне (монада), оскільки він постійний, цілком подібний до себе і першопочатковий. Сутність (самість) – перший елемент будь-якої речі.

Нерозумна, безсвідома частина душі є безмежною, чисельною. Вона також ліва, крива, темна й злобна.

Розумна частина душі є досконалою енергією розуму й мови; вона гранична, світла, пряма, права і схильна до добра. Розумна частина душі ділиться на три частини: свідомість, інтелект, емоції. Свідомість й інтелект безсмертні. Емоції ж смертні.

Свідома частина відгороджується від внутрішнього світу несвідомого тінню, яка формується з того, що людину більше за все дратує в інших, викликає ненависть і стимулює до ворожості з ними. Цей внутрішній, смурний і

темний лик душі іноді з'являється людині в снах (Pifagor, 2001).

Спроба Піфагора структурувати психіку (душу) є надзвичайно цікавою. Показово, що в його баченні психіка (душа) має значно більше елементів, ніж сьогодні прийнято вважати в психології. Завдяки З. Фрейду, Е. Фромму, К. Г. Юнгу ми виокремлюємо свідоме, підсвідоме й безсвідоме. Очевидно, початок такої диференціації заклав Піфагор. З іншого боку, і сьогодні висловлюють міркування про «розміщення» душі є близькими до того, як про це стверджував Піфагор. Так, автори «Великої психологічної енциклопедії» (Almukhanova et al., 2007) вважають, що душа виникає в серці в момент появи тіла, будує та вирощує його і скрізь у ньому виявляє свою діяльність. Це цікаві міркування, проте їх не можна трактувати інакше, як гіпотетичні.

Покров душі, який захищає людей від зовнішнього світу, складається з того, якими вони хочуть здаватися, і того, яким конкретну людину хочуть бачити інші. І ця зовнішня личина буває оманлива.

Душа людини наділена такими рисами: здатністю до роздумів, почуттями, оцінками, чуттєвим відчуттям та інтуїцією.

Мислення повідомляє душі про існування речей і явищ, дає їм назви, уводять поняття та умовиводи, шукає істинне судження.

Почуття визначає цінність речей для людини, вимірює та обумовлює людські взаємини, повідомляє душі про прийнятність чи неприйнятність чогось, створює позицію (думку). Чуттєве відчуття повідомляє душу про присутність речі (яка дана у відчуттях), але не може сказати, що це, а тільки насолоджується чи страждає від дотичності. Відчуття загалом, як, наприклад, зорове, є дуже гарячою енергією. Очі – це ворота Сонця.

Інтуїція допомагає душі досягнути суті явищ і речей, які не дані у відчуттях, за допомогою внутрішнього сприйняття та безмірного безсвідомого. Вона дозволяє душі передбачити перебіг подій, не спираючись на життєвий досвід.

Прихід людини до життя схожий на зібрання людей на великому всенародному святі. Одні люди прийшли поспілкуватися з іншими, інші – щось дорожче продати, треті – продемонструвати тілесну силу й досягти слави, четверті, найбільш вільні, прийшли заради видовища, прекрасних предметів, величності слів і діянь, які можна споглядати на всенародних святах. Так і в звичайному житті: різні люди збираються завдяки несхожим інтересам. Напевно, Піфагор тут мав на увазі зміст і вияв індуїстської карми.

Деякі душі приходять у цей світ для благочиння, інші – для покарання. Тому складнощі є благом для людини, і не слід з нікого

знімати його ношу, вантаж його проблем, а, навпаки, варто допомагати звальювати ношу (проблеми) на людину (Pifagor, 2001).

Піфагор засвоїв учення єгипетських жерців й індуських брахманів про метапсихоз – переселення душ, проповідував його своїм учням. Душа людини безсмертна, і зі смертю людини, у якій вона оселилася, переходить (чи втілюється) в якусь тварину (яка саме в цей момент народжується). Коли вона обійде всіх земних, морських і пернатих тварин, а можливо, і рослин, то знову повинна вселитися в тіло людини, яка народжується. Повний кругообіг душа здійснює за три тисячі років.

Однак Піфагор, якому бог Гермес дарував можливість пам'ятати про всі свої попередні втілення, був: до Троянської війни – Еталідом, під час цієї війни – Евфорбом, пізніше – Гермотитом Клазоменським, потім Пірром, зрештою – Піфагором. Це були втілення в людей, і тривав цей період менше ніж тисячу років. Тож душа, яка мандрувала через цих людей до Піфагора, не підпорядковувалася зазначеному вище порядку.

Піфагор виокремлював у душі людини три аспекти: розум (*nous*), розсуд (*phren*) і пристрасть (*thymos*). Розум і пристрасть є і в інших живих істот, а свідомість – лише в людини. Піфагор стверджував, що в серці локалізується пристрасть, у мозку – розум і свідомість, а зв'язки між ними є почуттями. Орієнтуючи душу на добро, мислитель стверджував, що вона не перебуває в спокої та рівним потічком не тече.

Піфагор, який уперше запропонував термін «космос» (першопочатково він означав порядок), пов'язував психічний стан людини зі світом природи, а природу – зі світом психічного. Закономірності одного виявлялися в іншому. Отже, зовнішній світ природи називався *макркосмосом*, а внутрішній світ людини – *мікркосмосом* (Rements, 2005). Вони взаємно схожі: їх стосується антична теологічна й філософська формула «як зверху, так і внизу». Уже згадувалося про трактат Арістотеля «Про душу», який деякі автори вважають першою відомою власне психологічною працею (Shygar, 2009). Проте вже за дві сотні років до цього Піфагор теж написав трактат «Про душу», про що було відомо і Платону, й Арістотелю, і Демокріту та іншим еллінським мислителям. Вони запозичували в Піфагора ідеї, тексти. Отже, вважати Платона або Арістотеля «першими» психологами безпідставно.

Побутує думка, що Піфагор нічого не писав. Однак Діоген Лаєрський стверджував, що філософ написав три твори: «Про виховання», «Про державу», «Про природу». Гераклід

вважав, що Піфагор написав книгу у віршах «Про цілокупне», трактати «Священне слово», «Про душу», «Про благочестя», «Елофал, батько Епіхарма Косського» «Кротон». Завдяки учням мислителя цитати з його творів чи переповідання їхнього змісту свідчать про теми усних бесід (лекцій) Піфагора, зокрема: «Про дорічний діалект», «Про державний устрій»; «Про всезагальне», «Про душу», «Гімн числу», «Про Червоне море», «Очищення» тощо.

Наукова новизна

Наукова новизна матеріалу, викладеного в статті, полягає в тому, що вперше за останні кілька десятиліть в українській психології висвітлено питання про історичні витоки психологічної науки, зокрема в універсалістській системі Піфагора.

Висновки

Піфагор читав «лекції», писав трактати про психіку та психологію понад 2,5 тис. років тому. Але й досі дедалі частіше говорять і пишуть про вічність, безсмертність душі, її зв'язок з ноосферою, всезагальним інформаційно-енергетичним полем, Абсолютом тощо. За цей тривалий для науки час ні філософи, ні психологи, ні вчені-природничники майже не зрушили в розумінні душі, психіки та свідомості.

Душу й далі вважають нематеріальним і незалежним від тіла началом, внутрішнім світом людини. Поза межами психології поняття «душа» використовують як синонім понять «психіка» та «свідомість». Ототожнення душі із психікою та діяльністю мозку призводить до трактування свідомості як вищої інтегративної форми психіки (Stepanov, 2006).

Філософи в поясненні цих понять, зокрема «свідомості», зазначають, що це найважливіший компонент людської психіки; термін «психіка» вони взагалі ігнорують. Його немає навіть у багатотомних або «всесвітніх» філософських енциклопедіях. Свідомість як вияв психіки є предметом філософії. А саму психіку філософи ігнорують. Очевидно, невипадково.

Сьогодні філософи, психологи, психіатри, нейрофізіологи, соціологи й інші фахівці не можуть чітко відповісти на запитання, що є «душа», «психіка», «свідомість», а користуються тим, що про ці поняття сказали Платон, Арістотель, Демокріт і, звичайно, Піфагор. З останнього й почалася психологія, але розвинулася вона за такий значний проміжок часу неістотно, що зумовило значущість психологічного вчення філософа, мислителя, мудреця Піфагора в умовах сьогодення.

REFERENCES

- Almukhanova, A.B. (et al.). (2007). *Bolshaia psihologicheskaiia entsiklopediia [Great psychological encyclopedia]*. Moscow: EKSMO [in Russian].
- Aristotel (1976). *Sochineniia v 4 tomakh [Works in 4 volumes]*. (Vol. 1). Moscow: Mysl [in Russian].
- Blavatskaia, E.P. (1994). *Teosofskiy slovar [Theosophical Dictionary]*. Moscow: Zolotoy vek [in Russian].
- Brumbaugh, R.S. (1952). Genetic theory in the Pythagorean school. *Journal of Heredity*, 43(2), 86-88. doi: 10.1093/oxfordjournals.jhered.a106276.
- Ferrari, M. (2010). Review of the book "Psychology: Pythagoras to present" by J.C. Malone. *Canadian Psychology*, 51(3), 216. doi: 10.1037/a0020347.
- Halapsis, A.V. (2016). Viza na nebesa: Orfey, Pifagor i bessmertie [Visa to Heaven: Orpheus, Pythagoras and Immortality]. *ScienceRise*, 8(1), 60-65. doi: 10.15587/2313-8416.2016.75516 [in Russian].
- Hawking, S.W. (2018). *Brief answers to the big questions*. London: Hodder & Stoughton.
- Hergenhahn, B.R. (2009). *Pythagoras. An Introduction to the History of Psychology*. Belmont: Wadsworth, Sengage Learning Inc.
- Kaku, M. (2012). *Physics of the Future: How Science Will Shape Human Destiny and Our Daily Lives by the Year 2100*. Washington: Amazon. doi: 10.5860/choice.49-0926.
- Laertskiy, D. (1979). *O znizni, ucheniakh i izrecheniakh znamenitikh filosofov [About life, teachings and sayings of famous philosophers]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- Lebedev, A.V. (1989). *Fragmenty rannikh grecheskikh filosofov [Fragments of the early Greek philosophers]*. Moscow: Nauka [in Russian].
- Lipov, A.N. (2018). O "nesoizmerimyykh sushchnostiakh" v filosofii pifagoreytsev. K filosofskim osnovaniyam irratsionalnykh proporsiy v nauke i kulture [About "incommensurable essences" in the philosophy of the Pythagoreans. To the philosophical foundations of irrational proportions in science and culture]. *Filosofskaya mysl, Philosophical thought*, 11, 93-110. doi: 10.25136/2409-8728.2018.11.26855 [in Russian].
- Luchte, J. (2009). *Pythagoras and the Doctrine of Transmigration: Wandering Souls. Continuum: Studies in Ancient Philosophy* (1st ed.). London; Oxford: Bloomsbury Publ.
- Malone, J.C.Jr. (2009). *Psychology: Pythagoras to Present*. Cambridge: The Mit Pres.
- Michell, J. (2011). Qualitative research meets the ghost of Pythagoras. *Theory & Psychology*, 21(2), 241-259. doi: 10.1177/0959354310391351.
- Murphy, G. (1967). Pythagorean number theory and its implications for psychology. *American Psychologist*, 22(6), 423-431. doi: 10.1037/h0024694.
- Pifagor (2001). *Zolotoy kanon. Figury ezoteriki [Golden canon. Esoteric figures]*. Moscow: EKSMO-Press [in Russian].
- Rements, V.A. (2005). *Istoriia psikhologii: Starodavnii svit. Seredni viky. Vidrozhennia [History of psychology: The ancient world. Middle Ages. Revival]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Shypar, V.B. (Ed.). (2009). *Psikhologichnyi tlymachnyi slovnyk naisuchasnykh terminiv [Psychological explanatory dictionary of the most modern terms]*. Kharkiv: Prapor [in Ukrainian].
- Stepanov, O.M. (2006). *Psikhologichna entsyklopediia [Psychological encyclopedia]*. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Большая психологическая энциклопедия / [А. Б. Альмуханова и др.]. М. : ЭКСМО, 2007. 544 с.
- Аристотель. Сочинения в четырех томах. М. : Мысль, 1976. Т. 1. 550 с.
- Блаватская Е. П. Теософский словарь. М. : Золотой век, 1994. 599 с.
- Brumbaugh R. S. Genetic theory in the Pythagorean school. *Journal of Heredity*. 1952. Vol. 43. Issue 2. P. 86–88. doi: 10.1093/oxfordjournals.jhered.a106276.
- Ferrari M. Review of the book «Psychology: Pythagoras to present» by J. C. Malone. *Canadian Psychology*. 2010. Vol. 51. Issue 3. P. 216. doi: 10.1037/a0020347.
- Халапсис А. В. Виза на небеса: Орфей, Пифагор и бессмертие. *ScienceRise*. 2016. № 8 (1). С. 60–65. doi: 10.15587/2313-8416.2016.75516.
- Hawking S. W. Brief answers to the big questions. London : Hodder & Stoughton, 2018. 256 p.
- Hergenhahn B. R. Pythagoras. *An Introduction to the History of Psychology*. 6th ed. Belmont : Wadsworth, Sengage Learning Inc., 2009. P. 34–35.
- Kaku M. Physics of the Future: How Science Will Shape Human Destiny and Our Daily Lives by the Year 2100. Washington : Amazon, 2012. 480 p. doi: 10.5860/choice.49-0926.
- Лаэртский Д. О Жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. М. : Мысль. 1979. 620 с.
- Лебедев А. В. Фрагменты ранних греческих философов. М. : Наука, 1989. Ч. 1 : От этических теокосмогоний до возникновений атомистики. 576 с.
- Липов А. Н. О «несоизмеримых сущностях» в философии пифагорейцев. К философским основаниям иррациональных пропорций в науке и культуре. *Философская мысль*. 2018. № 11. С. 93–110. doi: 10.25136/2409-8728.2018.11.26855.
- Luchte J. Pythagoras and the Doctrine of Transmigration: Wandering Souls. *Continuum: Studies in Ancient Philosophy*. 1th ed. London ; Oxford : Bloomsbury Publ., 2009. 224 p.
- Malone J. C. Jr. Psychology: Pythagoras to Present. Cambridge : The Mit Press, 2009. 576 p.
- Michell J. Qualitative research meets the ghost of Pythagoras. *Theory & Psychology*. 2011. Vol. 21. Issue 2. P. 241–259. doi: 10.1177/0959354310391351.

Murphy G. Pythagorean number theory and its implications for psychology. *American Psychologist*. 1967. Vol. 22. Issue 6. P. 423–431. doi: 10.1037/h0024694.

Пифагор. Золотой канон. Фигуры эзотерики. М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. 448 с.

Ременць В. А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки. Відродження : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 916 с.

Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / під кер. В. Б. Шипаря. Харків : Прапор, 2009. 672 с.

Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

Стаття надійшла до редколегії 23.01.2020

Kostytskyi M. – Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Professor of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2093-2513>

Psychological Views of Pythagoras

*The **purpose** of this article is to clarify the origins of the history of psychology, to return to the person of the first European thinker, philosopher, scientist, creator of the universal system of knowledge where psychology was first presented. The **methodology** of this study is the author's denial of the «pyramidality» of methodologies and advocating a «horizontal» polymethodological approach, where the creator of the methodology and methodology of scientific research is the scientist himself (see the author's publications in the journal «Legal Psychology» No. 1 (7) in 2010, No. 2 (12) in 2012, No. 1 (15) in 2014, etc.). In addition, the author used a logical methodology in writing the article, as well as the method of hermeneutics and the historical method. The presented material is marked by **scientific novelty** because in the history of psychology the figure of this Thinker is mostly ignored. There is almost no mention of Pythagoras. **Conclusions:** information about the creative heritage of Pythagoras is contradictory. It is sometimes claimed that he did not write anything, other sources indicate that Pythagoras wrote three, six, eighteen treatises. However, the fact is that in all lists of his works there is a mention of the treatise «On the Soul», the text of which has come down to us. Analysis of this treatise gives grounds to consider Pythagoras the discoverer of psychology and its place in the system of sciences. It is believed that, as in many other matters, Plato, Aristotle, Empidocles, Democritus and other ancient thinkers creatively used the legacy of Pythagoras, including that part of it that relates to psychology.*

Keywords: psychology; soul; sensations; thinking; consciousness; psyche.